

Ключові слова: культура здоров'я, програмно-змістовний компонент, потребнісно-мотиваційний компонент, діяльнісно-практичний компонент.

The article is devoted to theoretical and methodological development of new modern direction of health culture of a personality forming; structural components are being analyzed: program intentional, need motivational, action practical and their description in content are given.

Keywords: culture of health, program intentional component, need motivational component, action practical component .

Горащук В.П. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної реабілітації і валеології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Т.М. Ротерс

УДК 373.5.016:331.10124

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ 20-х – СЕРЕДИНИ 30-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Т.Л. Гурман

У статті здійснено історико-педагогічний аналіз проблеми профорієнтації школярів у 20-х-30-х роках ХХ століття. За матеріалами вивчення різноманітних джерел розкрито педагогічні засади організації діяльності загальноосвітніх закладів з професійної орієнтації на шляху переходу від трудової до професійно спрямованої політехнічної в контексті реалізації завдань національної освіти в Україні на сучасному етапі її розвитку.

Ключові слова: професійна орієнтація, профконсультаційні установи, вибір професії, трудова школа, професійна школа, профконсультація, навчальні кабінети, шкільні майстерні.

Професійна орієнтація учнів – важлива складова частина навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи. Життя показує, що правильний вибір професії для людини є джерелом радості, задоволення, творчого натхнення, що приносить найбільшу користь

суспільству. Тому процес реформування і модернізації національної школи в Україні передусім істотного значення надає трудовому вихованню і професійній орієнтації. Головним завданням загальноосвітнього закладу виступає не лише забезпечення реалізації права громадян на загальну середню освіту, але й формування і розвиток соціально зрілої, творчої особистості з усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості, підготовленої до професійного самовизначення. В Законі України «Про загальну середню освіту» (1999) наголошується, що її першочерговим завданням є «... виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору майбутньої професії й оволодіння нею» [6].

Наприкінці XIX – початку XX століття у відповідь на соціальне замовлення щодо підготовки особистості до трудової діяльності, спираючись на досягнення в галузі фізіології, психології і педагогіки, було здійснено ряд кроків щодо розробки наукових основ профорієнтаційної роботи. Важливий внесок у теоретичне обґрунтування та практичне впровадження ідеї такої роботи на цьому етапі зробили С. Ананьїн, В. Бехтерев, Н. Жуковський, Е. Крепелін, А. Лазурський, А. Нечаєв, Н. Рибников, І. Ріхтер та ін.

Проблема профорієнтації учнів і надалі привертала значну увагу багатьох дослідників в галузі педагогіки і психології, соціологів та економістів, фізіологів і медиків тощо. У 20-х середині 30-х років XX століття вона знайшла широке відображення у працях П. Блонського, Н. Крупської, А. Луначарського, А. Макаренка, С. Шацького тощо, що мало важливе значення для розробки науково-педагогічних основ організації професійної орієнтації учнів у радянській школі. Значний внесок у вивчення історії трудового виховання і професійної орієнтації, їхнього змісту, методів, форм зазначеного періоду зробили українські вчені-педагоги у другій половині XX століття: І. Бугаєвич, В. Нечипорук, І. Пашенко, Д. Сметанін, Д. Сергієнко, Л. Тютюнник, М. Ярошенко та інші. У своїх працях вони розглядали питання трудового і політехнічного навчання та професійної орієнтації у загальноосвітніх закладах України. Незважаючи дивлячись на те що наукові праці названих авторів написані за радянських часів, у них багато подій, фактів, гострих проблем, імен діячів української школи і

педагогіки замовчувалось або висвітлювалось упереджено, – вони є важливим джерелом для теоретичного осмислення проблеми.

У сучасному теоретичному і методологічному осмисленні проблеми профорієнтації важливе значення мають дослідження А. Вихруша, С. Дем'янчука, В. Дідуха, Н. Калініченко, В. Кухарського, Г. Левченка, М. Левківського, І. Лікарчука, В. Мадзігона, С. Мазуренко, Г. Терещука, Д. Тхоржевського та ін., що дають можливість виявити певні закономірності трудової підготовки і профорієнтації учнів на різних етапах українського шкільництва XIX-XX століття. Публікації І. Гука, І. Карпова, Е. Краснопольського, А. Мандрики, Г. Смишляєва, М. Третьякова та інших дослідників присвячені проблемі особливостей професійної орієнтації періоду 20-х – 30-х років, а саме: схемам опису професій, визначенню психофізіологічних вимог до представників певних професій, алгоритму та процедурі вивчення особливостей особистості учнів, професійних намірів молоді тощо.

Однак враховуючи відсутність цілісного наукового аналізу проблеми професійної орієнтації школярів періоду 20-х-30-х років XX століття і виходячи з того, що окреслений період характеризувався активним пошуком ефективних форм і методів трудової підготовки і профорієнтації учнів, наповненням їх необхідним змістом, метою статті є узагальнюючий історико-педагогічний аналіз змісту і форм організації професійної орієнтації у загальноосвітніх закладах України 20-х середини 30-х років XX століття для актуалізації найдоцільніших зразків історичного досвіду на шляху оновлення змісту освіти у сучасній школі.

Наприкінці XIX століття управління складною технікою та обладнанням, гонитва за прибутками і надприбутками були стимулами для пошуку ефективності використання робочої сили, оскільки на той час при прийомі на роботу нових осіб не враховувались їхні індивідуальні здібності, не перевірялась придатність до вимог відповідної професії. Тому власниками підприємств, об'єднань, фірм розпочалось фінансування організацій, що займались вивченням особливостей робітників і наступним їхнім відбором для виконання відповідних трудових операцій. Так, у 1883 році американський психолог Ф. Гальтон запропонував тестові випробування з метою професійного відбору. На початку XX століття у США, Англії, Франції, Швейцарії виникли перші служби профорієнтації. Сам термін «професійна орієнтація» належить професору Гарвардського

університету Ф. Парсонсу, який у 1908 році організував у Бостоні перше у США професійне бюро допомоги у виборі професії. Тоді ж в Англії був прийнятий закон, який давав право шкільним властям з дозволу міністерства народної освіти відкривати установи (заклади), у яких учні (молодше 17 років) змогли б отримати допомогу у виборі професії порадою і довідкою чисто практичного характеру (інформація про стан ринку праці, про умови праці з тієї чи іншої професії тощо) [16, с.9].

Подібна практика мала місце у Бельгії, Іспанії, Чехословаччині, Швейцарії, Швеції та інших країнах. Аналогічну роботу у цей період розгорнув у Росії Педагогічний музей учительського дому (Москва), який здійснив ряд обстежень стосовно питання вибору професії учнями шкіл різних типів. Згодом такі служби було створено у більшості промислових центрів, і частина з них набула статусу державних установ. Вони орієнтувалися на надання допомоги безробітним щодо вибору професії або напряму професійно орієнтованого навчання. Діяльність служб спиралася на результати вивчення індивідуальних особливостей особистості. Вони також проводили професійні консультації, які були спрямовані на виявлення кола професій, до яких у безробітного не було б протипоказань. Профконсультаційні установи на початку ХХ століття користувались, як правило, лише анкетним методом опитування учнів. Закономірно, що таким методом неможливо правильно визначити придатність молодих людей до тієї чи іншої професії, але робота з професійної орієнтації школярів була започаткована.

Процеси перебудови і демократизації суспільно-політичного життя наприкінці 80-х рр. ХХ століття внесли кардинальні зміни у ставленні науковців до питань науки і освіти та профорієнтації учнів в Україні у період 1917-1920 рр. Для ґрунтовного наукового вивчення проблеми професійної орієнтації школярів в умовах Української національно-демократичної революції велике значення мають фундаментальні праці Г. Васьковича, М. Котляренка, О. Музиченка, С. Русової, С. Сірополка, Я. Чепіги та ін., які розглядали трудове виховання і професійну орієнтацію як один із найважливіших чинників всебічного розвитку особистості. Педагогічну спрямованість професійної орієнтації учнів вони розглядали у поєднанні з народно-педагогічними традиціями, що повинне сприяти формуванню інтересу і поваги до праці, виробничих, технологічних взаємовідносин, що охоплювали взаємопов'язані сфери матеріальної і духовної культур

українського народу. Зміст, форми і методи трудового виховання і професійної орієнтації були визначені у програмі з'їзду діячів середньої української школи (1918 р.), «Проекті єдиної школи на Україні» (1919 р.), у працях С. Сірополка «Завдання нової школи» (1919 р.), Я. Чепіги «До трудової вільної школи» та інших наукових працях і державних документах. Зокрема, Я. Чепіга зазначав, що тогочасному виробництву потрібні були не тільки грамотні робітники, але й корисні працівники, громадяни, які б уміли на будь-якій ділянці, до якої мали здібності, докладати свою ініціативу та працю і брати активну участь у діяльності колективу. На думку педагога школа «повинна свідомо поставитись до цих вимог і виховати молоде покоління в спрямуванні, де праця й самодіяльність мусять зайняти домінуюче місце. Тільки цим шляхом ми можемо привчити дитину до розумово-наукової праці, гармонійного злиття розуму й ручної праці, самодіяльної творчості, дати їй теоретичну й практичну підготовку до активної й продуктивної праці на користь соціально-економічного добробуту народу» [18, с.170].

Наступний період інтенсифікації як теоретичних досліджень з проблем підготовки школярів до подальшої трудової діяльності, так і їхнє втілення у практику роботи шкіл, припадає на початок 20-х – середину 30-х років минулого століття. Необхідно зазначити, що в Україні у порівнянні з іншими республіками СРСР, проблемі профілізації навчання у школі приділяли значну увагу. Так, вже у 1919 році «Положення про єдину трудову школу УРСР» передбачало у старших класах виокремлення трьох напрямів поглибленого вивчення предметів: гуманітарного, природничо-математичного та технічного. Перша Всеукраїнська нарада з проблем освіти, яка відбулася у березні 1920 року, затвердила таку структуру системи народної освіти, що значно відрізнялася від аналогічної системи у РСФСР, і будувалася таким чином: «... семирічні школи соціального виховання, над якими надбудовувалися професійні школи з дво- або трирічним терміном навчання. Право на вступ до вищих навчальних закладів надавалося лише випускникам середніх професійних шкіл» [17, с.21]. Цим самим вже на початку 20-х рр. в Україні здійснювалися спроби впровадження профільної професійної підготовки для випускників семирічної школи, яка у певній мірі нагадує сучасну профілізацію у старшій школі (слід зазначити, що з середини 20-х років професійні школи належали не до Головного комітету соціального виховання Народного комісаріату

освіти УРСР, а до його Головного комітету професійної освіти). Досягненням у диференціації освіти для радянської школи 20-х років стала професіоналізація, введення до навчального процесу професійних ухилів. Перші кроки на шляху введення профухилів були зроблені вже на початку 20-х рр. Разом із загальноосвітніми знаннями, обов'язковими для всіх (тобто диференціації в змісті загальної освіти не було), учні отримували теоретичну і практичну підготовку за обраним професійно зорієнтованим ухилом. Поширення орієнтації на профухили припадає на середину 20-х рр. і диктувалося, насамперед, соціально-економічними умовами, що зумовило необхідність підготовки старшокласників до оволодіння певною професією.

Упродовж першої половини 20-х рр. в УРСР було створено понад 400 професійних шкіл. У таких школах на вивчення професійно зорієнтованих дисциплін відводилося 40-60% навчального часу [5, с.9]. У цей період в Україні особлива увага приділялась дослідженню проблеми професійної орієнтації школярів. Не випадково, що в одному із збірників для технікумів у переліку літератури з питань вибору професії було 45 праць. В Українському науково-дослідному інституті педагогіки був створений відділ професійної освіти, який, зокрема, здійснював дослідження у галузі психотехніки, професіографії, інтерпретації результатів досліджень особливостей особистості в контексті проблеми вибору професії тощо. У 1923 роки в Харкові було видано дві праці Ф. Дунаєвського (професор Ф.Р. Дунаєвський був засновником і директором Всеукраїнського інституту праці), а саме: «Проблема професійного підбора» та «Професійний підбор и его социальный смысл: методология професійного підбора», які можна розглядати як перші вітчизняні праці з проблем професійної орієнтації. У праці «Проблема професійного підбора» автор, зокрема, наголошував на необхідності цілісного підходу до особистості, що передбачає при виборі професії врахування її цілей, мотивів здібностей тощо. При цьому роль профорієнтації Ф. Дунаєвський вбачав в тому, щоб людина виконувала із задоволенням свою справу, працювала за покликанням. Автор розглядав взаємодію людини і умов праці з погляду компенсаторних можливостей суб'єкта: «Внутрішня структура особи уявляється нам знов-таки не рухомою спорудою, але живим і активним цілим. За відсутності властивості, необхідної для життєвої ролі, що випала на її долю, людина може шукати, а іноді і

знаходити компенсацію в інших властивостях» [3, с.54]. Аналізуючи проблеми профорієнтації, автор говорив про змінність здібностей і їхнього взаємозв'язку і вважав, що для кожної професії важливою є вся сукупність душевних властивостей людини в їхній взаємній залежності.

Як в РРФСР (а згодом і в СРСР), так й в УРСР проблеми підготовки особистості до вибору професії певний час були об'єктом уваги переважно Народного комісаріату праці (НКП). Вже у 1921 році у Центральному інституту праці, створеному у цьому ж році, була відкрита лабораторія, що вивчала проблеми професійного відбору та професійного консультування [15, с.8]. Перше бюро професійної консультації було створено в 1927 році у Ленінграді при біржі праці, в наступному році аналогічні бюро відкрито у Києві та Одесі [7, с.44]. Всього ж з 1930 по 1933 роки у СРСР створено 47 бюро з профконсультації [15, с. 9]. Слід зазначити, що в інших джерелах вказується інша кількість таких бюро. Так в навчальному посібнику «Професійна орієнтація учасників» для студентів ВНЗ, виданому у 1988 році, вказується що до 1932 року було відкрито 54 бюро профконсультації [14, с. 19].

За систематичну роботу щодо орієнтації учнів у різноманітних професіях виступав С. Шацький, який пропонував проводити зі школярами разом з колективною і індивідуальною роботу в навчальних кабінетах і майстернях. При цьому особливу увагу він приділяв різноманітному обладнанню шкільних кабінетів і майстерень: «...школи, що мають відповідне обладнання і підготовлений персонал, школи, що мають майстерні і встановлені зв'язки з деякими підприємствами, звичайно, могли б ближче підійти до розв'язання цих питань, проводячи з учнями не тільки екскурсії і спостереження, але й систематичну роботу, що наближає їх до тієї чи іншої професії» [19, с.39].

Видатний педагог А. Макаренко в організації профорієнтаційної роботи з учнями велику роль відводив учителю, який, насамперед, повинен добре знати, ким хочуть бути його вихованці. Виходячи з цього, вихователь потім повинен допомогти кожному з них і докласти максимум зусиль для досягнення поставленої мети. «Допомогти вихованцю вибрати собі шлях, – зазначав А. Макаренко, – дуже відповідальна справа і не лише тому, що це важливо для майбутнього життя вихованця, але й тому, що це сильно позначається на тонусі його діяльності і життя в установі» [9, с.95]. У статті «Вибір професії» (1937)

А. Макаренко висловив думку про важливу роль батьків у виборі професії для молодих людей.

Продовженням дослідження відповідності особистості і професії стало створення у 1926 році при педолого-педагогічному відділенні Всеукраїнського інституту праці педолого-педагогічної амбулаторії. Одним з напрямів її діяльності було проведення профконсультацій для випускників шкіл. Дещо пізніше такі амбулаторії (з часом – профконсультаційні бюро), які підпорядковувалися Народному комісаріату праці, створюються у багатьох регіонах України. На них було покладено функцію координатора профорієнтаційної, насамперед профконсультаційної, роботи, зокрема, з школярами, в межах певної територіальної одиниці.

Слід зазначити, що у 20-30-х роках XIX століття дефініції «профконсультація» і «профвідбір», які зараз розглядаються як взаємопов'язані складові профорієнтаційної роботи, розмежовувалися. Поняття «профвідбір» тлумачилось як цілеспрямована робота щодо встановлення придатності людини до певної професії. В центрі уваги ставилась відповідна професія, а щодо особистості, яка підлягала профвідбору, – то питання ставилось лише відносно придатності кандидата до даної професії. Питання ж про професійну придатність даного кандидата до інших професій при здійсненні профвідбору не ставилось. При здійсненні ж профконсультації в центрі уваги знаходиться особистість у всьому різноманітті її трудових можливостей, і її завданням було визначити, в яких професіях дана людина може бути найраціональніше використана [7, с.35].

У 20-х-30-х роках минулого століття робота з професійної орієнтації здійснювалася переважно Народним комісаріатом праці та Народним комісаріатом шляхів сполучень, у структурі яких існувало досить багато шкіл. Крім того, робота з професійної консультації (в її розумінні для зазначеного періоду) через бюро профконсультації і профвідбору розповсюджувалася і на випускників шкіл, підпорядкованих Народному комісаріату освіти. Вона здійснювалася за такими основними напрямками: попереднє формування професійної спрямованості (організація самостійної трудової діяльності в цілях створення трудової спрямованості, ознайомлення підлітка з видами виробничої праці шляхом екскурсій профконсультаційного характеру, читання профконсультаційної літератури тощо), проведення попередніх

профконсультаційних бесід (у школах, при біржах праці тощо); соціально-побутове обстеження (бесіди з батьками, соціально-побутове обстеження в школі, за допомогою інших організацій (соціальна інспектура і тощо); попереднє медико-педологічне обстеження, яке повинне полягати в систематичному медичному обстеженні в медичному кабінеті і систематичному педологічному обстеженні в шкільному педологічному кабінеті; шкільно-педагогічна характеристика, яку дають школи (заздалегідь ведуться: методологічний аналіз характеристики, робота з вчителями по складанню характеристик) тощо [7, с.46-47].

Здійснення профорієнтаційної роботи структурами, які не були підпорядкованими Народному комісаріату освіти, викликало багато нарікань з боку педагогів та психологів. На важливості профконсультації як педагогічного засобу підготовки молоді до трудової діяльності наголошували Н. Рибников та М. Левітов. Вони стверджували, що мета профконсультації не може бути реалізованою в рамках діяльності психотехнічної лабораторії або бюро. До цього потрібно залучати всіх учасників навчально-виховного процесу і здійснювати підготовку молоді до вибору професії протягом часу навчання дітей у школі [13, с.153]. У працях А. Болтунова була здійснена спроба дослідження проблеми професійної орієнтації як педагогічної цілісної системи, що охоплює весь період навчання дитини в школі. Зокрема, автор акцентував увагу на необхідності «створення кабінетів профорієнтації безпосередньо у школах, ведення карток і характеристик на учнів тощо» [2, с. 3]. Враховуючи наукові доробки вчених-дослідників з питань профорієнтації, на початку 30-х років Центральна лабораторія з профконсультації та профвідбору ВЦРПС розпочала розробляти систему шкільної профконсультації, а в 1932 році було створено раду з координації досліджень проблем профорієнтації школярів [11, с. 190-193]. Оскільки профілізація освіти в школах України розглядалася, насамперед, у площині професіоналізації навчання старшокласників, то виключення з навчальних планів загальноосвітніх шкіл трудового навчання у 1937 році на тривалий період загальмувало розвиток як профілізації школи, так і підготовки її учнів до усвідомленого вибору професії [17, с.79].

Постанови ЦКВКП (б) партії «Про режим в початковій і середній школі», «Про педологічні викривлення в системі Наркомпросів» та інші

зруйнували педагогічні пошуки та ідеї щодо диференціації навчання школярів та їхньої професійної орієнтації. Цим самим на тривалий час була призупинена робота щодо підготовки школярів до свідомого вибору майбутньої професії. З 1936 року в радянській педагогіці реалізовувався курс на одноманітність школи, неухильне дотримання принципу єдиного для всіх об'єму загальної освіти. Жорстка регламентація всього навчально-виховного процесу не могла поєднуватися з диференційованим навчанням.

Таким чином, історико-педагогічний аналіз періоду 20-х-30-х років дає підстави стверджувати, що посилена увага до питання професійної орієнтації і її реалізації в діяльності загальноосвітніх шкіл приділялась в Україні у роки Національно-демократичної революції, що стало основою не тільки для розуміння її суспільної ролі, а й осмислення напрацьованих методів і засобів щодо її реалізації у шкільній практиці. Проведення профорієнтаційної роботи увійшло у нову фазу, зумовлену курсом на створення та функціонування національної школи і виховання на кращих традиціях вітчизняної і зарубіжної практики. До того ж вона була поставлена на державну основу. Проте через поразку Української національної революції у 1917-1920 рр. та встановлення після трьох походів російських радянських військ в Україні радянської влади розбудова освіти стала здійснюватись за «радянським варіантом», побудованим на марксистсько-ленінській ідеології.

Із встановленням Радянської влади розроблені класиками марксизму-ленінізму і розвинуті П. Блонським, А. Луначарським, Н. Крупською, А. Макаренком, С. Шацьким та ін. питання трудового виховання і політехнічної освіти підростаючого покоління лягли в основу і стали методологічною основою профорієнтаційної роботи з учнями.

Необхідність розробки організаційних заходів з професійної орієнтації школярів у 20-х – 30-х роках ХХ століття було зумовлено накресленим курсом Комуністичної партії на індустріалізацію, що передбачала масову підготовку робітничих кадрів. Перевага віддавалася міським школярам і применшувалося значення профорієнтаційної роботи з учнями сільських шкіл із спрямуванням на сільськогосподарське виробництво. Робота проводилась органами освіти, охорони здоров'я, Народним комісаріатом праці, відділом професійної освіти Українського науково-дослідного інституту

педагогіки та ін.

У практичній роботі щодо вирішення питань професійної орієнтації необхідно визнати, що в Україні, як і в СРСР, було досить помітне відставання у порівнянні з такими європейськими країнами, як Німеччина, Франція, Бельгія, Швейцарія, Англія тощо.

Профорієнтаційна робота у загальноосвітній школі визначалася суспільно-політичними, економічними, але не педагогічними чинниками. Найбільший і найсуттєвіший вплив на характер і мету навчання в школі мали процеси політизації та ідеологізації. Поступово відбувалась поетапна зміна трьох освітньо-виховних парадигм: трудової школи на професійно-спрямовану політехнічну, а в кінцевому рахунку – на школу навчання, яка спрямувала діяльність у сферу фундаменталізації знань з основ наук як фундаменту підготовки учнів до вступу у вищі навчальні заклади.

Література

1. Блонський П.П. Выбор профессии/ П.П. Блонский // Избр.пед.соч. – М.: Изд.АПН РСФСР, 1961. – С.519-524.
2. Болтунов А.П. Принципы и система профориентации в школе/ А.П. Болтунов. – Л.: ЛГПИ, 1932. – 158 с.
3. Дунаевский Ф. Р. Проблема профессионального подбора/ Ф. Р. Дунаевский. – Х. : Время, 1923. – 156 с.
4. Дунаевский Ф. Р. Профессиональный подбор и его социальный смысл: методология профессионального подбора / Ф. Р. Дунаевский. – Х.: Время, 1923. – 141 с.
5. Зайчук В. Проблеми підготовки кадрів у профтехучилищах сільськогосподарського профілю в Україні (1969-1995 рр.): монографія /В. Зайчук. – К.: Генеза, 1997. – 176 с.
6. Закон України «Про загальну середню освіту» // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №28 від 16 липня.
7. Кларк А.Ф., Билибин А.В., Кушинников А.А. Профессиональная консультация и профессиональной отбор / А.Ф. Кларк, А.В. Билибин, А.А. Кушинников. – М. - Л.: Гострудиздат, 1930. – 204 с.
8. Климов Е.А., Носкова О.Г. История психологии труда в России: Учебн. пособие /Е.А. Климов, О.Г. Носкова. – М.: МГУ, 1992. – 221 с.
9. Макаренко А.С. Методика организации воспитательного процесса /А.С. Макаренко // Соч. в 7 т. – М.: Изд.АПН РСФСР, 1958. – Т.V. – с.91 -100.
10. Мельник О.В. Підготовка старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії в процесі профільного трудового навчання: Дис... канд. пед. наук: 13.00.07/ О.В. Мельник. – К., 2003. – 210 с.

11. О педологических извращениях в системе Наркомпросов. Постановление ЦК ВКП (б) от 4 июля 1936 года // Директивы ВКП (б) и постановления советского правительства о народном образовании за 1917-1947 г.г. / Состав.: Н.И. Болдырев. – М. - Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1947. – 320 с.
12. Порадник робітника освіти. – Харків: Шлях освіти, 1924. – 502 с.
13. Профессиональная ориентация молодежи /Науч. ред. К.К. Платонов. - М.: Высш. шк., 1978. - 271 с.
14. Профессиональная ориентация учащихся: Учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов / А.Д.Сазонов, В.Д.Симоненко, В.С.Аванесов и др.; под ред.. А. Д. Сазонова. – М. : Просвещение, 1988. – 223 с.
15. Пряжникова Е.Ю., Пряжников Н.С. Профорентация: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.Ю.Пряжникова, Н.С.Пряжников. – М. : Академия, 2005. – 496 с.
16. Симоненко В.Д. Профессиональная ориентация учащихся в процессе трудового обучения: кн. для учителя / В.Д.Симоненко. – М.: Просвещение, 1985. – 223с.
17. Трудова політехнічна школа: Міфи і реальність (1917 - 1941) / Д.О. Тхоржевський, А.В. Вихрущ та інші. – Тернопіль: ТДП, 1994. – 135 с.
18. Чепіга (Зеленкевич) Я.Ф. До трудової вільної школи // Вибрані педагогічні твори: навч. посіб. / Я.Ф. Чепіга (Зеленкевич); упоряд., наук. ред. Л.Д.Березівська / Інститут педагогіки АПН України. – Х.: «ОВС», 2006. – С.169-178.
19. Шацький С.Т. На пути к трудовой школе / С.Т. Шацький // Пед.соч. – М.: Просвещение, 1965. – С. 13-43.

В статье осуществлен историко-педагогический анализ проблемы профориентации школьников в 20-х-30-х годах XX века. За материалами изучения разнообразных источников раскрыто педагогические принципы организации деятельности общеобразовательных заведений из профессиональной ориентации на пути перехода от трудовой к профессионально направленной политехнической в контексте реализации заданий национального образования в Украине на современном этапе ее развития.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профконсультационные учреждения, выбор профессии, трудовая школа, профессиональная школа, профконсультация, учебные кабинеты, школьные мастерские.

The article deals with the historical and pedagogical analysis of the problem of professional orientation of the schoolchildren in the 1920s-1930s. Basing on many different sources, the pedagogical principles of organization of comprehensive establishments in professional orientation were investigated. The emphasis is on the way of transition from the trade school to the vocationally oriented polytechnic under the goals of national education in Ukraine at the modern stage of its development.

Key words: professional orientation, professional consultative establishments, the choice of profession, trade school, vocational school, professional consultation, educational room, school workshop.

Гурман Т.Л. – викладач кафедри англійської мови Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам’янець-Подільський, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук професор М.Б. Євтух
УДК 37.037

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ У ВПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

К.В. Дубич

У статті розглядається сутність технологізації процесів впровадження інклюзивного навчання. Визначено особливості технологічного підходу до інклюзивних процесів. Розкрито умови за яких може бути забезпечено ефективність впровадження. Проаналізовано фактори, що впливають на процес впровадження інклюзивних технологій.

Ключові слова: *інклюзивне навчання, технологізація процесів впровадження, люди з особливими потребами.*

Інклюзивне навчання – це один з напрямів забезпечення прав людей з особливими потребами, а саме права на освіту, за всіма освітніми рівнями у навчальних закладах України. Але, на думку автора, станом на сьогоднішній день не вибудовані технології впровадження інклюзивного навчання, розпочинаючи з дошкільних навчальних закладів закінчуючи вищими навчальними закладами, які б внесли системність, послідовність та безперервність цього процесу. Звичайно, Україна перебуває в стадії експерименту впровадження інклюзивної освіти, але дослідження тих кроків, що вже зроблені піднімають великий пласт проблем, які виникли через відсутність, бодай на теоретичному рівні, чіткої системи